

بررسی وضعیت مجموعه‌سازی در کتابخانه‌های آموزشی دبیرستان‌های دولتی شهر تهران در سال تحصیلی ۸۸-۱۳۸۷

منصوره دمیرچی لو

دانشجوی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، کارشناسی ارشد
Mansoureh.damirchi@gmail.com

مریم غفاری

دانشجوی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، کارشناسی ارشد
Maryamghaffari61@gmail.com

محمد رضا علی بیک

عضو هیئت علمی دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران
m.alibeyk@gmail.com

فاطمه حسینی

عضو هیئت علمی دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران
Fatemeh_h@yahoo.com
تاریخ دریافت: ۸۸/۳/۱۶؛ تاریخ پذیرش: ۸۸/۵/۲۵

چکیده

پژوهش حاضر وضعیت مجموعه‌سازی کتابخانه‌های دبیرستان‌های دولتی شهر تهران را در سال تحصیلی ۸۸-۱۳۸۷ مورد بررسی قرار می‌دهد. ۹۹ دبیرستان از میان ۲۹۶ دبیرستان دخترانه دولتی موجود به روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب و به روش پیمایشی مورد مطالعه قرار گرفتند. ابزار این پژوهش یک پرسشنامه با ۲۳ سؤال بسته و ۲ سؤال باز می‌باشد. یافته‌ها نشان داد که ۴۰ کتابخانه (۴۵/۵ درصد) توسط کتابدار اداره می‌شود. «عدم توجه و اهمیت به شغل کتابداری» مهم‌ترین دلیل عدم استخدام کتابدار در کتابخانه‌های آموزشی ذکر شده است. رشد سالانه‌ی منابع به‌طور متوسط کم‌تر از یک درصد است. آزمون آماری کای اسکور نشان داد که حضور یک کتابدار متخصص در کتابخانه با ایجاد مجموعه‌ای که رضایت مراجعه‌کنندگان را تأمین کند، ارتباط دارد ($p=0/038$ و $X^2=6/54$). بیش‌ترین سهم مجموعه را کتب مذهبی، و کمترین سهم را کتب سرگرمی و تفریحی دارند، ضمن اینکه داشتن تحصیلات کتابداری نقشی در اولویت موضوعی مجموعه ندارد. «توصیه‌ی مراجعان» نخستین اولویت به عنوان ابزار انتخاب کتاب و «کمبود بودجه» مهم‌ترین مشکل در مجموعه‌سازی عنوان شده است.

کلیدواژه‌ها: کتابخانه‌های آموزشی، تهران، مجموعه‌سازی.

مقدمه

نیاز دانش آموزان برای دستیابی به منابع معتبر و کارآمد بر همه آشکار است. پرورش قوه‌ی تفکر و خلاقیت در نوجوانان تنها از طریق کلاس و انجام تکالیف یا موفقیت در امتحانات و آزمون‌ها میسر نمی‌شود، بلکه آنان نیاز دارند که به عمق هر مسئله بیندیشند و این چیزی بیش‌تر از کتاب و درس و مدرسه را می‌طلبد (پیرمحمدی، ۱۳۸۷). کتابخانه‌ی آموزشی، محلی است که باید این نیاز را پاسخ گوید. کتابخانه آموزشی واحدی خدماتی در مدارس ابتدایی و متوسطه است که به منظور حمایت از برنامه‌های آموزشی ایجاد می‌شود و باید بتواند از راه تأمین مواد، تسهیلات، و خدمات پاسخ‌گوی نیازهای آموزشی، اطلاعاتی، پژوهشی، فردی، و اوقات فراغت دانش آموزان و معلمان باشد. این کتابخانه‌ها با نام‌هایی نظیر "مرکز منابع کتابخانه‌ی مدرسه"، "مرکز رسانه‌ها"، "مرکز مواد آموزشی"، یا "آزمایشگاه یادگیری" نیز شناخته می‌شوند (باب الحوائجی، بی‌تا). در حقیقت این کتابخانه‌ها باید به عنوان آزمایشگاه یادگیری تلقی شوند و همگام با پیشرفت‌های عصر حاضر پویایی داشته باشند (مرتضوی، ۱۳۸۱).

مجموعه‌ی کتابخانه در راهنمایی و شکل دادن به اندیشه و شخصیت دانش آموزان بیش‌ترین تأثیر را می‌گذارد. مجموعه باید متناسب با نیازها و علائق دانش آموزان و آموزشگاه باشد، چرا که می‌تواند بسیاری از نیازهای گوناگون و متنوع دانش آموزان را برطرف و آنها را هدایت و شکوفا کند (پیرمحمدی، ۱۳۸۷). دانش آموزانی که در مقطع متوسطه با فرهنگ مطالعه و پژوهش آشنا شوند، به علت تأثیر عمیق و ماندگار آن، در دانشگاه نیز روحیه‌ی پژوهش خود را که تضمین‌کننده‌ی موفقیت آنهاست، حفظ خواهند کرد.

اما به‌رغم تأثیر مهمی که کتابخانه‌های آموزشی می‌توانند در جریان آموزش و پرورش داشته باشند، هنوز فلسفه‌ی وجودی و نقش و وظایف آنها در بدنه‌ی نظام آموزش و پرورش کشورمان به‌درستی تبیین نشده است. مسئولین آموزش و پرورش ما به کتابخانه‌های مدارس به‌عنوان پدیده‌ای جنبی می‌نگرند که حداکثر نقش آن به پرکردن اوقات فراغت دانش آموزان محدود می‌شود و بر اساس همین نگرش برای آن سرمایه‌گذاری می‌کنند. در کلیات طرح نظام

بررسی وضعیت مجموعه‌سازی در کتابخانه‌های آموزشی ...

جدید آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران، مصوب شورای تغییر بنیادی نظام آموزش و پرورش، اصولی که به صراحت از وجود کتابخانه‌های آموزشی صحبت کند و جایگاه آن را در پیاده‌سازی مجموعه‌ای از اهداف و سیاست‌های آموزش و پرورش بیان کند، به چشم نمی‌خورد (بهمن آبادی، ۱۳۷۱). در حالی که اگر مدارس، کتابخانه‌های مطلوب و مجهزی داشته باشند و خدمات شایسته‌ای ارائه دهند، ضمن تقویت آموزش و بنیه علمی دانش‌آموزان، به ایجاد عادت مطالعه در آنان نیز کمک کرده و افرادی را تربیت می‌کنند که با افکار سازنده و خلاق و روح پژوهش‌گری می‌توانند آینده‌ی یک کشور را به‌خوبی در دست گرفته و استقلال فرهنگی، سیاسی و اقتصادی آن‌را تضمین نمایند (احمدی فصیح، ۱۳۸۵).

با توجه به اینکه وجود مجموعه‌ای مناسب و متناسب با نیازهای دانش‌آموزان می‌تواند در ترغیب آنان به استفاده از کتابخانه و مطالعه مؤثر باشد؛ این پژوهش به منظور بررسی رویکردها و مسائل مجموعه‌سازی در کتابخانه‌های آموزشی، به مطالعه‌ی وضعیت مجموعه‌سازی در کتابخانه‌های دبیرستان‌های دولتی شهر تهران می‌پردازد و می‌کوشد تا این پرسش را نیز مورد بررسی قرار دهد که حضور یک فرد متخصص در زمینه‌ی کتابداری چه تأثیری در بهبود کیفیت مجموعه خواهد داشت؟

پیشینه‌ی پژوهش در ایران

زنگنه (۱۳۷۴) نتایج پژوهش خود با عنوان «نگرش مدیران و دبیران دبیرستان‌های شهر تهران درباره‌ی کتابخانه‌ی آموزشی» را این گونه ذکر می‌کند: ۱- کمبود منابع مرجع و کتب کمک آموزشی در کتابخانه‌های دبیرستان‌های شهر تهران از دید دبیران مشهود می‌باشد. ۲- کتابخانه‌های دبیرستانی شهر تهران به‌نظر دبیران از لحاظ وضعیت فیزیکی مناسب و مکان کتابخانه در دسترسی کامل دانش‌آموزان نمی‌باشد. ۳- با توجه به نگرش دبیران، سالن مطالعه به‌طور مستقل وجود ندارد و همچنین امر دستیابی به کتاب (باز بودن قفسه) به سهولت انجام نمی‌شود. ۴- کتابخانه‌های دبیرستان‌های شهر تهران مجلات آموزشی و تربیتی هفتگی و ماهانه و نشریات روزانه را اشتراک ندارند. ۵- به نظر مدیران و دبیران کتابخانه‌های مزبور با کمبود کتابدار متخصص روبرو می‌باشد. ۶- به اعتقاد دبیران، جایگاه کتاب و کتابخانه در بین دانش‌آموزان

به طور کامل شناخته شده نیست. ۷- با توجه به نظر دبیران، کتاب‌ها اغلب بدون توجه به نیاز و نظر دبیران و دانش‌آموزان تهیه شده است.

شرافتی (۱۳۸۲) در پژوهشی با عنوان «وضعیت کتابخانه‌های آموزشگاهی (مقطع متوسطه) استان کهگیلویه و بویراحمد» کمبود کتاب و روزآمد نبودن مجموعه؛ کمبود بودجه، کتب مرجع، نیروی متخصص، تجهیزات و وسایل دیداری شنیداری؛ نامناسب بودن فضای کتابخانه‌ها؛ نبود نشریات ادواری؛ عدم استفاده از فن‌آوری اطلاعات؛ و نامناسب بودن زمان استفاده از کتابخانه را از مهم‌ترین نتایج پژوهش بر می‌شمارد.

پژوهش صمدی‌علی‌نیا، سپهر و بزرگی (۱۳۸۵) با عنوان «بررسی وضعیت کیفی کتابخانه‌های دبیرستانی شهر اصفهان از لحاظ مدیریت، نیروی انسانی، بودجه، منابع و فضا و جایگاه این کتابخانه‌ها در بدنه آموزش و پرورش در سال تحصیلی ۸۵-۱۳۸۴» نشان داد که ۷۰ درصد کتابخانه‌های آموزشگاهی مورد بررسی کتابدار ندارند. متصدیان ۳۰ درصد باقی‌مانده، از نیروهای مازاد آموزش و پرورش و یا از مرییان پرورشی هستند و تنها ۴ درصد از آنان دارای تحصیلات کتابداری می‌باشند. بیش‌تر کتاب‌های این کتابخانه‌ها مذهبی و کم‌ترین سهم مربوط به کتب ورزشی است. ۸۰ درصد این کتابخانه‌ها قادر به برطرف نمودن نیازهای اطلاعاتی دانش‌آموزان و دبیران به طور کامل نیستند. کتابخانه‌های آموزشگاهی تحت پوشش سرانه‌ی پرورشی بوده و آیین‌نامه‌ی اجرایی و بودجه‌ی مستقلی ندارند.

بیرانوند (۱۳۸۷) در پژوهش خود با عنوان «بررسی وضعیت کتابخانه‌های آموزشگاهی مقطع متوسطه استان لرستان در سال ۱۳۸۷» متذکر می‌شود که مجموعه‌ی کتابخانه‌های آموزشگاهی استان از کمبود کتاب، روزآمد نبودن مجموعه، کمبود بودجه، کمبود نیروی متخصص، نامناسب بودن فضای کتابخانه، نداشتن نشریات ادواری، کمبود تجهیزات و وسایل دیداری و شنیداری و نامناسب بودن زمان استفاده از کتابخانه رنج می‌برند.

پیشینه‌ی پژوهش در خارج

علمی^۱ (۱۹۷۹) در رساله‌ی دکترای خود در دانشگاه پیتسبورگ آمریکا با عنوان «بررسی کتابخانه‌های آموزشگاهی شهر تهران و پیشنهادهایی برای توسعه‌ی آنها» به بررسی

1. Olumi

بررسی وضعیت مجموعه‌سازی در کتابخانه‌های آموزشی ...

کتابخانه‌های شهر تهران پرداخت. در این پژوهش، ۶۰ کتابخانه‌ی دبیرستانی تهران از طریق مصاحبه با کتابدار و عوامل اجرایی و نیز مشاهده‌ی پژوهش‌گر مورد مطالعه قرار گرفت. نتایج نشان داد که کتابخانه‌های دبیرستانی فاقد کتابدار با پست سازمانی هستند؛ بودجه‌ی خاص در دبیرستان‌ها برای کتابخانه وجود ندارد؛ همچنین نسبت کتاب به دانش‌آموز در هر کتابخانه زیر استاندارد است؛ رده‌بندی، مجموعه‌سازی و سازماندهی در کتابخانه‌های آموزشی نامناسب است.

مارتین^۱ (۱۹۹۶) در پایان‌نامه‌ی خود ۸۲ مدرسه در جورجیا را از لحاظ ارتباط بین مجموعه، هزینه، کارمندان و خدمات کتابخانه‌ی مدارس با موفقیت‌های قبولی دانشگاهی دانش‌آموزان مورد مطالعه قرار داد. یافته‌ها نشان داد، رابطه‌ی مؤثری بین موفقیت درسی دانش‌آموزان و کتابداران کتابخانه‌های مدارس وجود دارد، اما چنین رابطه‌ای بین مجموعه و هزینه و خدمات کتابخانه با موفقیت‌های دانش‌آموزان وجود نداشت.

جامعه‌ی پژوهش

جامعه‌ی مورد نظر برای انجام این مطالعه کلیه‌ی دبیرستان‌های دخترانه‌ی مناطق نوزده‌گانه‌ی آموزش و پرورش شهر تهران بود. جامعه‌ی آماری پژوهش در این مناطق تعداد ۲۹۶ مورد است، که طی نمونه‌گیری خوشه‌ای ۹۹ دبیرستان جهت مطالعه انتخاب شد.

روش پژوهش

برای انجام پژوهش از روش پیمایشی استفاده شده است. ابتدا با مراجعه به هر یک از مناطق، تعداد دبیرستان‌ها مشخص شد که جمعاً ۲۹۶ دبیرستان دخترانه در مناطق نوزده‌گانه تهران وجود دارد. سپس با استفاده از نمونه‌گیری خوشه‌ای، حجم نمونه که شامل ۹۹ دبیرستان (۳۰ درصد جامعه پژوهش) می‌باشد، مشخص شد. از آن‌جا که تعداد مدارس در مناطق مختلف، متفاوت است؛ به‌منظور توزیع متناسب نمونه در تمام مناطق، در هر منطقه به‌طور جداگانه ۳۰ درصد مدارس مشخص شد تا تعداد مدارس و گستردگی منطقه بر نمونه تأثیر نگذارد. نمونه به صورت تصادفی از میان لیستی که اداره‌ی هر منطقه در اختیار گذاشته بود، انتخاب شد. جهت

1. Martin

گردآوری داده‌ها از یک پرسشنامه با ۲۳ سؤال بسته و ۲ سؤال باز استفاده شده است. در هر یک از مدارس، پرسشنامه توسط متصدی کتابخانه پاسخ و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم افزار اس پی اس اس انجام شد.

تجزیه و تحلیل یافته‌ها

از مجموع ۹۹ پرسشنامه توزیع شده، ۸۸ مورد جمع‌آوری شد و پس از تجزیه و تحلیل داده‌ها نتایج زیر بدست آمده است:

در مجموع ۸۸ دبیرستان مورد مطالعه، تعداد دانش‌آموزان حداقل ۶۰ و حداکثر ۹۸۰ نفر می‌باشد که در ۹۸/۹ درصد از مدارس مورد مطالعه، کتابخانه خدمات خود را علاوه بر دانش‌آموزان، به دبیران و کادر اداری نیز ارائه می‌کند. ضمناً در ۲۳ درصد از مدارس، اولیاء دانش‌آموزان یا دانش‌آموزان فارغ‌التحصیل نیز می‌توانند از خدمات کتابخانه استفاده نمایند. در نمونه‌ی مورد مطالعه به ازای هر دانش‌آموز، ۱۵/۵ نسخه کتاب و به ازای هر عضو ۲۹ نسخه کتاب وجود دارد.

۴۵/۵ درصد از کتابخانه‌های مورد بررسی توسط کتابدار، ۵۰ درصد توسط دبیران، ۳/۴ درصد توسط کادر اداری و ۱/۱ درصد توسط دانش‌آموزان اداره می‌شود. در میان ۴۰ متصدی که پست آنها کتابدار بود، ۱/۱ درصد دارای تحصیلات فوق‌لیسانس کتابداری، ۵/۷ درصد لیسانس کتابداری، ۳/۴ درصد فوق‌دیپلم کتابداری، ۲۶/۱ درصد دوره‌های کوتاه‌مدت دیده و ۹/۱ درصد هیچ آموزشی در زمینه‌ی کتابداری ندیده‌اند. هیچ یک از کتابخانه‌ها دارای خط‌مشی مدون برای مجموعه‌سازی نیستند.

در ارتباط با موانع استخدام کتابدار در کتابخانه‌های آموزشی، یافته‌ها نشان می‌دهد که بالاترین درصد مربوط به «عدم توجه و اهمیت به شغل کتابداری» (۴۷/۷ درصد) می‌باشد (جدول ۱).

بررسی وضعیت مجموعه‌سازی در کتابخانه‌های آموزشی ...

جدول ۱. جدول توزیع فراوانی موانع استفاده از کتابدار در کتابخانه‌های آموزشی

درصد	تعداد	دلایل عدم استخدام کتابدار
۴۴/۳	۳۹	عدم وجود پست سازمانی
۴۴/۳	۳۹	کمبود بودجه‌ی آموزش و فروش برای استخدام کتابدار
۴۷/۷	۴۲	عدم توجه و اهمیت به شغل کتابداری
۱۸/۲	۱۶	کم بودن مزایای شغلی کتابدار نسبت به دبیران
۱۳/۶	۱۲	بی‌توجهی به کتابخانه در سازمان آموزش و پرورش
۶/۸	۶	نیروهای مازاد دبیران

هیچ یک از مدارس بودجه مستقل برای خرید منابع کتابخانه ندارند و هزینه خرید، از طریق سرانه‌ی مدرسه (۵۸ درصد)، حق عضویت (۵۴/۵ درصد)، جریمه دیرکرد (۶/۸ درصد)، کمک انجمن اولیاء و خیرین (۱۸/۲ درصد) و سود حاصل از فروش کتاب در نمایشگاه‌های مدارس (۶/۸ درصد) تهیه می‌شود. همچنین ۱۰/۲ درصد به مواردی هم‌چون بودجه‌ی امور تربیتی، اهدایی فرهنگ‌سراها و کتابخانه‌های عمومی و سایر سازمان‌ها، درآمد کلاس‌های کنکور که در مدارس برگزار می‌شود و بخشی از سود بوفه‌ی مدرسه اشاره کرده‌اند (جدول ۲). البته لازم به ذکر است که از سال ۱۳۸۳، که «نمایشگاه کتاب مهر» توسط شهرداری برگزار می‌شود، شهرداری مبلغی به صورت اهدا در اختیار مدارس قرار می‌دهد که تمام مدارس به این مسئله اشاره کرده‌اند.

جدول ۲. جدول توزیع فراوانی محل تأمین بودجه خرید کتاب در کتابخانه‌های آموزشی

درصد	تعداد	محل تأمین بودجه
۵۸	۵۱	مدرسه
۵۴/۵	۴۸	حق عضویت
۶/۸	۶	جریمه
۱۸/۲	۱۶	انجمن و خیرین
۶/۸	۶	سود نمایشگاه در مدرسه
۱۰/۲	۹	سایر موارد*

* (بودجه امور تربیتی، اهدایی فرهنگ‌سراها و کتابخانه‌های عمومی و سایر سازمان‌ها، هزینه کلاس‌های کنکور، هزینه بوفه‌ی مدرسه)

همان‌طور که انتظار می‌رفت تمام کتابخانه‌ها با کمبود بودجه روبه‌رو هستند. در اکثر موارد بخش اعظم کتاب‌ها از طریق مبلغی که شهرداری برای خرید از «نمایشگاه کتاب مهر» در اختیار کتابخانه‌ها قرار می‌دهد تهیه شده است. این مبلغ در کم‌ترین مورد ۱۰۰ هزار تومان و در بیش‌ترین مورد ۷۲۰ هزار تومان می‌باشد و به‌طور متوسط حدود ۲۶۰ هزار تومان به هر مدرسه اهدا شده است. همچنین بودجه‌ای که مدارس برای خرید در اختیار کتابخانه‌ها قرار داده‌اند (از طریق راه‌هایی که قبلاً ذکر شد) از صفر تا ۸۰۰ هزار تومان متغیر است که به‌طور متوسط حدود ۱۳۲ هزار تومان می‌باشد (جدول ۳).

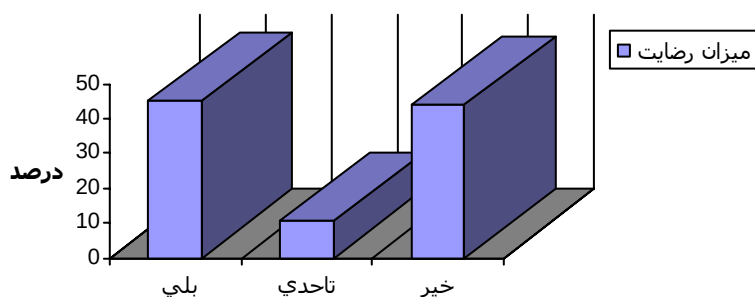
جدول ۳. جدول توزیع میانگین بودجه‌ی کتابخانه‌های آموزشی

میزان بودجه	تعداد	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف معیار
مبلغ تأمین شده توسط مدرسه	۷۱	۰	۸۰۰۰۰۰	۱۳۲۰۸۴/۵۰۷	۱۷۹۷۵۴/۸۱۲۸۹
مبلغ اهدایی	۶۱	۱۰۰۰۰۰	۷۲۰۰۰۰	۲۵۹۵۰۸/۱۹۶	۱۰۴۹۸۲/۹۵۴۶۴

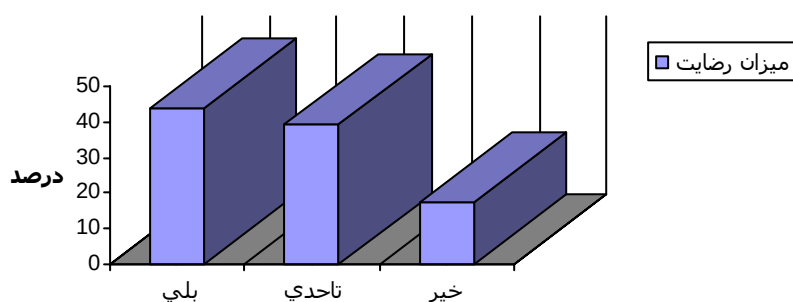
افزایش سالانه‌ی منابع کتابخانه در کم‌ترین حالت ۰/۲ درصد و در بیش‌ترین حالت ۸ درصد می‌باشد که به‌طور متوسط ۲/۸ درصد است. البته این رقم با محاسبه‌ی مبالغ اهدایی بدست می‌آید و اگر فقط بودجه‌ای که توسط مدرسه تأمین می‌شود در نظر گرفته شود، میزان افزایش سالانه‌ی منابع از صفر تا ۶/۴ درصد متغیر است که به‌طور متوسط ۰/۹۸ درصد یعنی کم‌تر از یک درصد می‌باشد.

۴۵/۳ درصد از متصدیان کتابخانه‌ها معتقدند که منابع از نظر تعداد پاسخ‌گوی نیاز مراجعه‌کنندگان می‌باشد و ۴۴/۲ درصد تعداد منابع را پاسخ‌گوی نیاز مراجعه‌کنندگان نمی‌دانند و ۱۰/۵ درصد معتقدند که منابع کتابخانه از نظر تعداد، تاحدی پاسخ‌گوی نیاز می‌باشد (نمودار ۱). در خصوص پاسخ‌گو بودن مجموعه از نظر موضوع، یافته‌ها نشان می‌دهد در ۴۳/۷ درصد از کتابخانه‌ها، منابع از نظر موضوع پاسخ‌گوی نیاز مراجعه‌کنندگان ارزیابی شده است و در ۱۷/۲ درصد از موارد، متصدیان کتابخانه‌ها معتقدند که موضوع منابع پاسخ‌گوی نیاز مراجعان نیست و در ۳۹/۱ درصد از کتابخانه‌ها گزارش شده است که موضوع منابع تا حدی پاسخ‌گو می‌باشد (نمودار ۲).

بررسی وضعیت مجموعه‌سازی در کتابخانه‌های آموزشی ...

نمودار ۱. نمودار وضعیت پاسخ‌گو بودن منابع کتابخانه‌ها از نظر تعداد

نمودار ۲. نمودار وضعیت پاسخ‌گو بودن منابع کتابخانه‌ها از نظر موضوع

آزمون آماری کای اسکوئر^۱ نشان داد که حضور یک کتابدار متخصص در کتابخانه با ایجاد مجموعه‌ای که رضایت مراجعه‌کنندگان را تأمین کند، ارتباط دارد ($p=0/038$ و $X^2=6/54$) (جدول ۴).

جدول ۴. توزیع فراوانی میزان رضایت مراجعه‌کنندگان از موضوع مجموعه بر حسب پست متصدی

میزان رضایت پست متصدی		بلی		تاحدی		خیر		جمع	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
کتابدار		۲۲	۵۶/۴	۱۴	۳۵/۹	۳	۷/۷	۳۹	۱۰۰
غیر کتابدار		۱۶	۳۳/۳	۲۰	۴۱/۷	۱۲	۲۵	۴۸	۱۰۰
جمع		۳۸	۴۳/۷	۳۴	۳۹/۱	۱۵	۱۷/۲	۸۷	۱۰۰

1.. Chi Square

از میان ۸۸ کتابخانه، ۵ کتابخانه آمار تعداد منابع مجموعه خود را نداده‌اند. در میان ۸۳ کتابخانه، میانگین تعداد کتب فارسی ۵۶۴۲/۳۳ نسخه می‌باشد؛ و بجز کتاب فارسی، میزان حداقل برای بقیه مدارک صفر است. به عبارت دیگر، مجموعه‌ی برخی از کتابخانه‌ها، تنها شامل کتب فارسی می‌باشد (جدول ۵).

جدول ۵. جدول توزیع میانگین منابع موجود در کتابخانه‌های آموزشی

نوع منبع	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف معیار
کتاب فارسی	۵۰۰	۱۴۰۰۰	۵۶۴۲/۳۳	۲۶۶۶/۷۰
کتاب لاتین	۰	۴۲۰	۵۲/۳۵	۷۴/۶۲
مجله فارسی	۰	۸	۱/۹۸	۱/۵۶
مجله لاتین	۰	۱۵	۰/۶۴	۲/۰۲
نقشه جغرافیایی	۰	۲۰	۲/۵۷	۵/۲۰
کره جغرافیایی	۰	۳	۰/۳۳	۰/۷۲
نوار صوتی	۰	۳۰۰	۲۶/۶۷	۶۱/۴۴
نوار ویدئو	۰	۱۰۰	۹/۸۰	۲۰/۴۱
CD	۰	۱۵۰	۱۵/۵۳	۳۲/۰۳
DVD	۰	۳۰	۱/۴۱	۴/۵۵

بررسی یافته‌ها نشان می‌دهد، تنها ۷۹ درصد از مدارس در مجموعه‌ی خود کتاب لاتین دارند. ۷۸ درصد از کتابخانه‌ها دارای مجله‌ی فارسی، ۲۰/۵ درصد دارای مجله لاتین، ۴۱/۵ درصد دارای نقشه جغرافیایی، ۲۲ درصد دارای کره‌ی جغرافیایی، ۳۷/۳ درصد دارای نوار صوتی، ۲۷/۷ درصد دارای نوار ویدئو، ۳۴/۹ درصد دارای CD و ۱۴/۶ درصد دارای DVD می‌باشند. البته در برخی مدارس (حدود ۱۰ درصد از مدارس) منابع غیرکتابی در بخش سمعی و بصری یا آزمایشگاه نگهداری می‌شود.

در مجموع ۸۸ مدرسه مورد مطالعه، ۳۷ کتابخانه (۴۲/۵ درصد) به رایانه مجهز می‌باشند که تعداد آن را حداقل ۱ و حداکثر ۶ سیستم گزارش کرده‌اند. ۷۵ کتابخانه (۸۵/۲ درصد) مجهز به نرم‌افزار کتابخانه‌ای نمی‌باشند و فقط ۱۳ کتابخانه (۱۴/۸ درصد) دارای نرم‌افزار هستند.

بررسی وضعیت مجموعه‌سازی در کتابخانه‌های آموزشی ...

نرم افزارهایی که در مدارس مورد استفاده قرار گرفته‌اند عبارتند از کاوش، گنجینه، پارس‌انگار، پارس آذرخش و در مواردی نیز با مشورت کتابدار طراحی شده است. نرم‌افزار کاوش بیش‌تر از سایر نرم‌افزارها (۳۰/۸ درصد) استفاده می‌شود (جدول ۶).

جدول ۶. جدول فراوانی توزیع نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای در کتابخانه‌های آموزشی

نام نرم‌افزار	تعداد	درصد
کاوش	۴	۳۰/۸
پارس‌انگار	۲	۱۵/۴
گنجینه	۱	۷/۷
پارس آذرخش	۱	۷/۷
با همکاری کتابدار مدرسه طراحی شده است	۲	۱۵/۴
نام نرم‌افزار را ذکر نکرده‌اند	۳	۲۳/۱
جمع	۱۳	۱۴/۸

۱۲ کتابخانه (۱۳/۸ درصد) امکان دسترسی به اینترنت را دارند و تنها ۳ مورد (۳/۴ درصد) به پایگاه‌های اطلاعاتی دسترسی دارند. پایگاه‌هایی که نام برده شده است فرهنگ معین، واژه‌نامه آکسفورد، تاریخ تمدن ویل دورانت، کتاب اول، واژه‌نامه فرهنگ معاصر، نهج‌البلاغه و ... می‌باشد.

در اکثر مدارس کتابدار در امر تصمیم‌گیری برای انتخاب کتاب نقش تعیین‌کننده دارد. بعد از کتابدار، نظر دبیران و دانش‌آموزان مؤثر می‌باشد (جدول ۷).

جدول ۷. جدول افراد دخیل در امر تصمیم‌گیری برای انتخاب کتاب

افراد دخیل در انتخاب کتاب	تعداد	درصد
کتابدار	۸۷	۹۸/۹
دبیران	۸۰	۹۰/۹
امور تربیتی	۲	۲/۳
مدیر یا معاون	۵۳	۶۰/۳
اولیا	۲	۲/۳
دانش‌آموزان	۸۰	۹۰/۹

تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد، نخستین اولویت موضوعی مجموعه‌ی کتابخانه‌های آموزشگاهی، متعلق به کتب مذهبی است، ضمن اینکه کتب سرگرمی و تفریح در اولویت چهارم قرار دارد (جدول ۸).

جدول ۸. توزیع فراوانی اولویت‌بندی موضوع مجموعه‌ی کتابخانه‌های آموزشگاهی

اولویت‌ها / موضوع	۱	۲	۳	۴	جمع	میانگین امتیازات
مذهبی	۴۱ ٪۴۷/۱	۲۴ ٪۲۷/۶	۱۱ ٪۱۲/۶	۱۱ ٪۱۲/۶	۸۷ ٪۱۰۰	۱/۹
تست و کمک درسی	۲۹ ٪۳۳	۳۵ ٪۳۹/۸	۱۸ ٪۲۰/۵	۶ ٪۶/۸	۸۸ ٪۱۰۰	۲/۰۱
علمی	۱۷ ٪۱۹/۸	۲۰ ٪۲۳/۳	۳۵ ٪۴۰/۷	۱۴ ٪۱۶/۳	۸۶ ٪۱۰۰	۲/۵۳
سرگرمی	۲ ٪۲/۳	۹ ٪۱۰/۵	۲۰ ٪۲۳/۳	۵۵ ٪۶۴	۸۶ ٪۱۰۰	۳/۴۸

همچنین به‌منظور بررسی تأثیر حضور کتابدار در نحوه‌ی اولویت‌بندی موضوعی مجموعه، اولویت‌های گزارش شده در مدارس که متصدی آنها کتابدار می‌باشد (۴۰ مدرسه) مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان می‌دهد که داشتن تحصیلات کتابداری نقشی در اولویت‌بندی کتب مجموعه ندارد و ترتیب اولویت بدون تغییر باقی می‌ماند.

نخستین اولویت ابزار انتخاب کتاب متعلق به گزینه‌ی «توصیه‌ی مراجعین» است. اولویت‌های بعدی به ترتیب فهرست انتشارات جدید ناشران، مراجعه به کتاب‌فروشی‌ها، بررسی کتب جدید در روزنامه‌ها و سایر نشریات، کتاب‌شناسی‌ها و در نهایت مراجعه به کتابخانه‌های مشابه و بررسی مجموعه آنها می‌باشد (جدول ۹).

در مورد روش تهیه‌ی منابع، در اکثر موارد کتابخانه‌ها از طریق خرید (۹۷/۷ درصد) و اهداء (۹۵/۵ درصد) منابع خود را تهیه می‌کنند و میزان استفاده از روش مبادله و امانت بین کتابخانه‌ای به ترتیب ۱۱/۴ درصد و ۳/۴ درصد است.

بررسی وضعیت مجموعه‌سازی در کتابخانه‌های آموزشی ...

جدول ۹. توزیع فراوانی میزان استفاده از ابزارهای انتخاب کتاب بر اساس اولویت

اولویت‌ها	۱	۲	۳	۴	۵	۶	جمع	میانگین امتیازات
توصیه‌ی مراجعین	۴۷ ٪۶۳/۵	۱۸ ٪۲۴/۳	۵ ٪۶/۸	۱ ٪۱/۴	۲ ٪۲/۷	۱ ٪۱/۴	۷۴ ٪۱۰۰	۱/۵۹
استفاده از فهرست انتشارات جدید ناشران	۲۰ ٪۳۱/۷	۲۶ ٪۴۱/۳	۱۰ ٪۱۵/۹	۳ ٪۴/۸	۳ ٪۴/۸	۱ ٪۱/۶	۶۳ ٪۱۰۰	۲/۱۴
مراجعه منظم به کتاب‌فروشی‌ها و ناشران و بررسی کتب جدید	۱۳ ٪۲۳/۶	۱۶ ٪۲۹/۱	۱۳ ٪۲۳/۶	۱۰ ٪۱۸/۲	۳ ٪۵/۵	-	۵۵ ٪۱۰۰	۲/۵۳
بررسی کتب جدید در روزنامه‌ها و نشریات مختلف	۳ ٪۷/۱	۱۱ ٪۲۶/۲	۱۶ ٪۳۸/۱	۶ ٪۱۴/۳	۵ ٪۱۱/۹	۱ ٪۲/۴	۴۲ ٪۱۰۰	۳/۰۵
کتابشناسی‌ها	۵ ٪۱۴/۳	۴ ٪۱۱/۴	۷ ٪۲۰	۱۰ ٪۲۸/۶	۵ ٪۱۴/۳	۴ ٪۱۱/۴	۳۵ ٪۱۰۰	۳/۵۱
مراجعه به کتابخانه‌های مشابه و بررسی مجموعه آنها	-	۱ ٪۳/۱	۴ ٪۱۲/۵	۱۰ ٪۳۱/۳	۱۱ ٪۳۴/۴	۶ ٪۱۸/۸	۳۲ ٪۱۰۰	۴/۵۳

مهم‌ترین مشکل مجموعه‌سازی، «کمبود بودجه» گزارش شده است. «بی‌توجهی به امر کتابخانه در سازمان آموزش و پرورش» و «کمبود فضا» رتبه‌های بعدی را به خود اختصاص داده‌اند. (جدول ۱۰).

۸۰/۷ درصد از متصدیان کتابخانه‌های مورد مطالعه، معتقدند که حضور یک کتابدار متخصص می‌تواند در داشتن یک مجموعه‌ی مناسب مؤثر باشد و ۳۳ درصد از آنان، دلیل آن را آشنایی با کار تهیه و سفارش می‌دانند. از میان ۱۹/۳ درصدی که حضور یک کتابدار متخصص را در داشتن یک مجموعه مناسب مؤثر نمی‌دانند، ۸۱/۸ درصد معتقدند که اهل مطالعه بودن سرپرست کتابخانه، در کار تهیه و انتخاب کتاب کافی است و فقط کارهای فنی مثل فهرست‌نویسی نیاز به تخصص کتابداری دارد و ۲۷/۳ درصد از آنان معتقدند که برای کار تهیه

و انتخاب مؤثر و مناسب، لازم است که سرپرست کتابخانه تجربه‌ی تدریس داشته باشد، تا با نیازهای دانش‌آموزان آشنا باشد. این افراد معتقدند داشتن چنین تجربه‌ای، بیش‌تر از تخصص کتابداری می‌تواند به تهیه یک مجموعه‌ی مناسب و مؤثر کمک کند.

جدول ۱۰. جدول توزیع فراوانی مشکلات و مسائل مجموعه‌سازی در کتابخانه‌های آموزشی

مشکلات مجموعه‌سازی	تعداد	درصد
کمبود بودجه	۶۱	۷۶/۳
بی‌توجهی به امر کتابخانه	۱۹	۲۳/۸
کمبود فضا	۱۵	۱۸/۸
عدم آشنایی با کتب جدید و عدم دسترسی به ابزار مناسب برای انتخاب	۱۲	۱۵
عدم وجود افراد متخصص	۱۲	۱۵
تغییر متصدی کتابخانه	۱۱	۱۳/۸
سایر موارد*	۱۲	۱۵

* محدودیت‌هایی که در مدارس برای ارائه کتاب وجود دارد مثل رمان‌های مورد علاقه‌ی دانش‌آموزان، نبود کتاب مناسب در بازار، کمبود تنوع و جذابیت کتب ارائه شده در نمایشگاه کتاب مهر، مشکل مراجعه به کتاب‌فروشی‌ها و نیاز به صرف وقت برای این کار و بدقولی ناشران و خطاهای دریافت سفارشات

بحث و نتیجه‌گیری

اگرچه به‌ندرت می‌توان برای کتابخانه‌های آموزشی آشنایی استاندارد ملی یافت، و استاندارد جهانی، نیز که بتواند کلیه‌ی کشورها و جوامع را از لحاظ نسبت‌های سرانه در برگیرد، وجود ندارد (نشاط، ۱۳۸۳)؛ اما پیشنهادهایی در مورد مجموعه‌ی کتابخانه‌های آموزشی ارائه شده است:

طبق گزارش نشریه‌ی آماری یونسکو در سال ۷۶، شاخص کتاب کشورهای توسعه‌یافته به ازای هر دانش‌آموز ۱۴ نسخه و در کشورهای در حال توسعه ۱۰ نسخه و کشورهای جهان‌سوم مانند کوبا ۷ نسخه است (اشرفی ریزی، ۱۳۸۴).

همچنین^۱ CILIP پیشنهاد می‌کند که کتابخانه‌ها باید حداقل ۱۳ مدرک برای هر

1. Chartered Institute of Library and Information Professionals

بررسی وضعیت مجموعه‌سازی در کتابخانه‌های آموزشی ...

دانش‌آموز داشته باشند و می‌بایست ۱۰ درصد مخزن جایگزین شود (کتابخانه‌های آموزشی خوب، ۲۰۰۶). در "راهنمای کتابخانه‌های آموزشی" که توسط ایفلا/یونسکو تهیه شده، آمده است که یک مجموعه‌ی منطقی باید شامل ۱۰ نسخه کتاب برای هر دانش‌آموز باشد. کوچک‌ترین مدرسه باید حداقل ۲۵۰۰ مدرک مرتبط و به‌روز داشته باشد تا مجموعه‌ای متعادل برای تمام سنین را تضمین کند. همچنین حداقل ۶۰ درصد مخزن باید شامل منابع درسی مرتبط و غیرداستانی باشد (ایفلا و یونسکو، ۲۰۰۲).

محاسبه‌ی سرانه‌ی کتاب برای هر دانش‌آموز در میان ۸۸ دبیرستان مورد مطالعه نشان داد که به ازای هر دانش‌آموز، ۱۵/۵ نسخه کتاب وجود دارد که ظاهراً وضعیت خوبی را نشان می‌دهد. اما با بررسی رشد سالانه‌ی منابع که مقدار آن کم‌تر از یک درصد است، می‌توان نتیجه گرفت که این تعداد احتمالاً ناشی از فراموش کردن و نادیده گرفتن کار «وجین مجموعه» در کتابخانه‌های آموزشی است. حتی با در نظر گرفتن کتبی که از طریق «نمایشگاه کتاب مهر» توسط شهرداری در اختیار مدارس قرار می‌گیرد، رشد سالانه‌ی منابع به‌طور متوسط ۲/۸ درصد است که در مقایسه با استانداردهای پیشنهاد شده که رشد سالانه‌ی منابع را ۱۰ درصد در نظر می‌گیرند، رقم بسیار ناچیزی است. این میزان رشد نیز حاکی از این است که بیش‌تر کتب موجود در قفسه‌های کتابخانه‌های آموزشی قدیمی هستند.

در نگاه کلی، کتابخانه‌های مدارس کشورمان، به هر تعدادی که هستند، مجموعه‌ی نسبتاً فراوانی دارند، اما از نظر محتوایی دشواری‌هایی دارند که ساده‌ترین برآیند آن، عدم استفاده از بسیاری عناوین موجود در مجموعه‌ی کتابخانه است؛ یعنی اعضای کتابخانه (دانش‌آموزان مدرسه)، رغبتی به مطالعه‌ی آن‌ها نشان نمی‌دهند (عماد خراسانی، ۱۳۸۶).

در حالی که استانداردهای ایفلا/یونسکو پیشنهاد می‌کند که حداقل ۶۰ درصد از مخزن باید شامل منابع درسی مرتبط و غیرداستانی باشد، در اولویت‌بندی موضوعی مجموعه مشاهده می‌کنیم که کتب علمی در اولویت سوم قرار می‌گیرد و کتب مذهبی سهم بیش‌تری از مجموعه‌ی کتابخانه‌های آموزشی را به خود اختصاص داده است. از سویی مشاهده می‌شود که حضور کتابدار نیز نمی‌تواند در تغییر اولویت‌ها تأثیری داشته باشد.

با توجه به اینکه ۳۸ درصد از مدارس در سال گذشته هیچ مبلغی برای خرید کتاب اختصاص نداده‌اند و در مورد کتب اهدایی شهرداری نیز امکان انتخاب محدود است و

کتابداران باید از میان کتب ارائه شده توسط شهرداری، کتب مورد نیاز خود را انتخاب کنند، طبعاً در چنین شرایطی آنان امکان تأثیرگذاری زیادی بر اولویت‌بندی موضوعی مجموعه‌ی خود نخواهند داشت.

با وجود اینکه منابع غیرکتابی جای مهمی در خدمات کتابخانه‌ای دارند و استفاده از این منابع عمدتاً در آموزش، چه رسمی و چه غیررسمی، بسیار مؤثر است (حاجی زین العابدینی، ۱۳۸۵)، نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که ۲۲ درصد از کتابخانه‌ها فاقد مجله‌ی فارسی، ۷۹/۵ درصد فاقد مجله‌ی لاتین، ۵۸/۵ درصد فاقد نقشه‌ی جغرافیایی، ۷۸ درصد فاقد کره‌ی جغرافیایی، ۶۲/۷ درصد فاقد نوار صوتی، ۷۲/۳ درصد فاقد نوار ویدئویی، ۶۵/۱ درصد فاقد CD و ۸۵/۴ فاقد DVD می‌باشند.

همه‌ی (۱۰۰ درصد) متصدیان کتابخانه‌های مورد مطالعه در مناطق ۹، ۱۵، ۱۸ و ۱۹ غیرکتابدار می‌باشند و تنها در منطقه ۳، در تمام کتابخانه‌های نمونه، متصدی کتابدار بود. با توجه به اینکه مناطق ۷ و ۱۱ گزارشی از میزان بودجه صرف شده برای خرید کتاب در سال گذشته ارائه نداده‌اند؛ بیش‌ترین میزان افزایش سالانه‌ی منابع در مناطق ۵ (۳/۵ درصد)، ۸ (۴/۴ درصد) و ۱۹ (۳/۹ درصد) و کمترین افزایش سالانه منابع در منطقه‌ی ۱۳ (۰/۸ درصد) مشاهده شد.

علاوه‌بر منطقه‌ی ۱۳ که در تمام مدارس مورد مطالعه‌ی آن منطقه بجز کمک‌های شهرداری، هیچ مبلغی برای خرید کتاب صرف نشده است؛ کم‌ترین میزان بودجه‌ی صرف شده برای خرید کتاب (محل تأمین از موارد ذکر شده در جدول ۲) در منطقه‌ی ۱۲ (۰/۱ درصد)، منطقه‌ی ۱۶ (۰/۲ درصد) و منطقه‌ی ۱۴ (۰/۴ درصد) گزارش شد.

همچنین منطقه‌ی ۱۰ و ۱۸ در مجموعه‌های خود هیچ منبع غیرکتابی ندارند. به‌طور کلی به‌نظر می‌رسد مجموعه‌سازی در کتابخانه‌های آموزشگاهی از وضعیت مطلوبی برخوردار نیست. همچنین ذهنیت غلط عده‌ای از متولیان امر آموزش و پرورش و فراهم نبودن امکانات و ملزومات مورد نیاز، باعث شده تا توجهی نسبت به کتابخانه به عمل نیاید. عدم اشتغال کتابدار در ۵۰/۵ درصد از جامعه‌ی مورد مطالعه و عدم اختصاص بودجه‌ی ثابت برای خرید کتاب، حاکی از بی‌اهمیت بودن کتابخانه در نظام آموزش سازمان آموزش و پرورش

بررسی وضعیت مجموعه‌سازی در کتابخانه‌های آموزشی ...

کشور است.

کارشناسان فرهنگی کشور بر این باورند که یکی از عوامل اصلی افت فرهنگ کتاب‌خوانی در جامعه، به‌ویژه در سال‌های اخیر، فضای آموزش و پرورش کشور است، زیرا سیاست‌ها و برنامه‌های آموزشی و پرورشی آن متناسب با توسعه‌ی فرهنگ کتاب‌خوانی نیست. کتابخانه در مدارس، دارای مشکلات بسیاری است که نبود برنامه‌های هم‌سو، مستمر و تشکیلاتی منسجم در نظام فرهنگی کشور، نامشخص‌بودن جایگاه اهمیت کتابخانه‌های مدارس، همچنین عدم وجود ردیف اعتباری مشخص و قانونی برای کتابخانه‌های مدارس، مشکلات کتابداران کتابخانه‌های آموزشی و نبود نیروهای متخصص، فضای نامناسب کتابخانه‌ها و... از مهم‌ترین مشکلات این بخش به شمار می‌آیند.

پیشنهاده‌ها

پیشنهادهای زیر می‌تواند در این زمینه راهگشا باشد:

۱. در نظر گرفتن بودجه‌ی مستقل برای کتابخانه‌های آموزشی؛
۲. تعریف پست سازمانی کتابدار در چارت سازمانی مدرسه؛
۳. تدوین آیین‌نامه‌ی مستقل برای مجموعه‌سازی کتابخانه‌های آموزشی؛
۴. استخدام و به‌کارگیری فارغ‌التحصیلان رشته‌ی کتابداری در این نوع کتابخانه‌ها؛
۵. ارائه‌ی درس آشنایی با کتابخانه و کتابداری برای دانش‌آموزان در سطح راهنمایی، جهت آشنایی استفاده از کتابخانه و پررنگ نمودن بحث مطالعه، کتاب، کتابخانه و کتابداری در نظر دانش‌آموزان؛
۶. لحاظ کردن امتیازی در فرم ارزشیابی مدیران آموزشگاه‌ها (دبیرستان‌ها) در ارتباط با میزان توجه آنها به مسائل کتاب و کتابخانه در آموزشگاه (دبیرستان) محل خدمت؛
۷. با توجه به اینکه بخش اعظم مجموعه‌ی اکثر کتابخانه‌های آموزشی در سال‌های اخیر با کمک‌های شهرداری از طریق برگزاری نمایشگاه کتاب مهر تأمین می‌گردد، پیشنهاد می‌شود که دست‌اندرکاران نمایشگاه از نظرات کتابداران برای ارائه‌ی کتاب‌های مناسب در نمایشگاه استفاده کنند.

فهرست مآخذ

- احمدی فصیح، صدیقه (۱۳۸۵). ایجاد و گسترش کتابخانه‌های آموزشگاهی و نقش کتابخانه مدرسه در ایجاد عادت مطالعه در دانش‌آموزان. تهران: چاپار.
- اشرفی ریزی، حسن (۱۳۸۴). جایگاه کتابخانه‌های آموزشگاهی در عصر اطلاعات. فصلنامه کتاب، ۶۲، ۴۹-۵۸.
- باب الحوائجی، فهیمه (۱۳۸۵). کتابخانه‌های آموزشگاهی. در *دایره‌المعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی*. بازیابی ۱۴ آگوست ۲۰۰۹ از <http://portal.nlai.ir/daka/Wiki%20Pages>
- بهمن آبادی، علیرضا (۱۳۷۱). جایگاه کتابخانه‌های آموزشگاهی در نظام جدید آموزش و پرورش. فصلنامه کتاب، ۹ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۲، ۲۱۰-۲۳۴.
- بیرانوند، بهمن؛ بیرانوند، علی (۱۳۸۷). بررسی وضعیت کتابخانه‌های آموزشگاهی مقطع متوسطه استان لرستان در سال ۱۳۸۷. *مجله الکترونیکی ارتباط علمی*، ۸ (۴).
- پیرمحمدی، عنایت (۱۳۸۷). *اهمیت کتابخانه‌های آموزشگاهی*. وبلاگ پرسش مهر. بازیابی ۱۳ آوریل ۲۰۰۹ از <http://pirmohamadi.parsiblog.com/690536.htm>
- حاجی زین العابدینی، محسن (۱۳۸۵). مواد غیر کتابی. در *دایره‌المعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی* (ج. ۲). تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.
- خسروی، فربرز (۱۳۷۰). بررسی وضعیت کتابخانه‌های دبیرستانی سراسر کشور و ارائه راه حل برای پویایی آنها. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران.
- زنگنه، محمد (۱۳۷۴). *نگرش مدیران و دبیران دبیرستان‌های شهر تهران درباره کتابخانه آموزشگاهی*. پایان کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه تهران، تهران.
- شرافتی، ثریا (۱۳۸۳). وضعیت کتابخانه‌های آموزشگاهی (مقطع متوسطه) استان کهکلویه و بویراحمد. فصلنامه کتاب، ۵۷ (۱).
- صمدی علی‌نیا، ربابه؛ سپهر، فرشته؛ بزرگی، اشرف‌السادات (۱۳۸۵). بررسی وضعیت کیفی کتابخانه‌های دبیرستانی شهر اصفهان از لحاظ مدیریت، نیروی انسانی، بودجه، منابع، و فضا و جایگاه این کتابخانه‌ها در بدنه آموزش و پرورش در سال تحصیلی ۸۵-۱۳۸۴. *مجله*

بررسی وضعیت مجموعه‌سازی در کتابخانه‌های آموزشی ...

الکترونیکی نما، ۶ (۳).

عمادخراسانی، نسرين دخت (۱۳۸۶). يك رویای شیرین. کتاب ماه کودک و نوجوان،

اردیبهشت، خرداد و تیر. بازیابی ۱۳ آوریل ۲۰۰۹ از <http://ketab.roshd.ir/portal/Home/ShowPage.aspx?Object=Regulation&CategoryID=79422bd8-653f-47ab-ba35-184e4a1e06ed&LayoutID=755b1d5f-45fd-40d9-905e-a10e2338533d&ID=4aaefb1-5c70-4095-9b25-32c0872c5ac4>

مرتضوی، ناهید (۱۳۸۱). اهمیت و نقش کتابخانه‌های آموزشی در آموزش. فصلنامه

کتاب، ۵۰، ۱۱۳-۱۲۰.

نشاط، نرگس؛ حری، عباس (۱۳۸۳). کتابخانه آموزشی در مدرسه کتابخانه مدار.

تهران: شبکه کتاب.

Good school libraries: making a difference to learning (2006). Retrieved Apr 19, 2009 from <http://ofsted.gov.uk/Ofsted-home/Publications-and-research/Browse-all-by/Education/Leadership/Governance/Good-school-libraries-making-a-difference-to-learning>

Heidegger, A. (1988). The value of a good school library. Western European Education. 20, 107-12.

Martin, B. A. (1996). The relationship of school library media center collection, expenditures, staffing, and services to student academic Achievement. Ed. D. dissertation, Auburn University.

Olumi, T. (1979). An investigation of Public High School Libraries in Tehran, Iran and Recommendation, as for Their Development. Ph. D. dissertation, University of Pittesburgh.

The IFLA/UNESCO school library guidelines (2002). Retrieved Apr 19, 2009 from <http://www.ifla.org/VII/s11/pubs/sguide02.pdf>

به این مقاله، این گونه استناد کنید:

دمیرچی لو، منصوره؛ [و دیگران] (۱۳۸۸). بررسی وضعیت مجموعه‌سازی در کتابخانه‌های آموزشی

دبیرستان‌های دولتی شهر تهران در سال تحصیلی ۱۳۸۷-۸۸. پیام کتابخانه، ۱۵ (۲)، ۷۷-۹۵